

Klasik Bir Edebî Romanda Nesne Adlarında Kullanılan Göstergelerin Yorumlanması¹

Selim YILMAZ², Mine KILIÇ³

Öz

Bu makalede klasik bir edebî romanda geçen nesne adlarında kullanılan dilsel göstergeler dilbilimsel açıdan yorumlanmaya çalışılacaktır. Araştırmanın bütüncesi 19. yüzyıl Fransız Edebiyatı yazarlarından Emile Zola'nın "Claude'un İtirafı" başlıklı klasik eseridir. Tek bir yazar ve onun sadece bir romanı üzerinde çalışılacağından bu makale uygulamalı dilbilim alanında bir durum çalışması olarak değerlendirilmelidir, dolayısıyla sözce ve gösterge yorumlarında genelleştirici değerlendirmelerden uzak durulacaktır. Burada temel amaç, edebî romanda nesne adlarının sınıflandırılması, dilsel göstergeler aracılığıyla yorumlanması ve böylece nesne ile insan zihni, bilinci ve ruhsal durumu arasındaki bağlantının irdelenmesidir. Çalışmanın kuramsal altyapısını Saussure'un temelini attığı Genel Dilbilimin omurgası olan "dil-söz" ikili terimi bağlamında "Gösterge Dizgesi" ve "Sözceleme" kuramı oluştururken, metodoloji olarak da günümüz dilbiliminde kullanılan "Söylem Çözümlemesi" yöntemi izlenecektir. Metindilbilimi alanına kısa bir giriş yaptıktan sonra ilgili romandan seçilen çeşitli sözce örnekleri *nesne kullanımı* bakımından sınıflandırılacak ve bu sözcelerde nesneye bağlanarak ona nitelik kazandıran farklı dilsel göstergelerin değer ve işlevleri mercek altına alınacaktır.

Interpretation of Signs Used for Object Names in a Classical Literary Novel

Abstract

In this article, linguistic signs used for *object names* in a classical literary novel will be tried to interpret linguistically. The corpus of the study is *Claude's Confessions* by Emile Zola. This article should be considered as a case study in the field of applied linguistics. The main purpose here is to classify the object names in the literary novel, to interpret them through linguistic signs and thus to examine the connection between the object and the human mind, consciousness short introduction to textlinguistics, various utterances selected from the related novel will be classified in terms of object usage, and and spiritual state. The "Sign System" and "Enunciation" theory in the context of the dichotomy "language-speech" by Saussure, constitute the theoretical background of the study. After a in these utterances, the values and functions of different linguistic signs that attach to the object and give it quality will be scrutinized.

Anahtar Sözcükler

dilbilim
gösterge
nesne
sözce
sözceleme
Emile Zola

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 30.03.2021

Kabul Tarihi: 10.06.2021

Doi:
10.20304/humanitas.906617

Keywords

linguistics
sign
object
utterance
enunciation
Emile Zola

About Article

Received: 30.03.2021

Accepted: 10.06.2021

Doi:
10.20304/humanitas.906617

¹ Bu çalışma Marmara Üniversitesi BAP Birimi tarafından desteklenen Çok Disiplinli Uluslararası Sosyal B Tipi Projesi kapsamına girer. Projenin konusu: "Batı Dilbilimi Kuram ve Yöntemleri Işığında Türkçenin Konuşma Dili Yapısı ve İşleyişi (Pragmatik Yaklaşımlar)." Yürütücü: Selim Yılmaz, Proje Kodu: SOS-B-071015-0490. Kurumumuza buradan teşekkür ediyoruz.

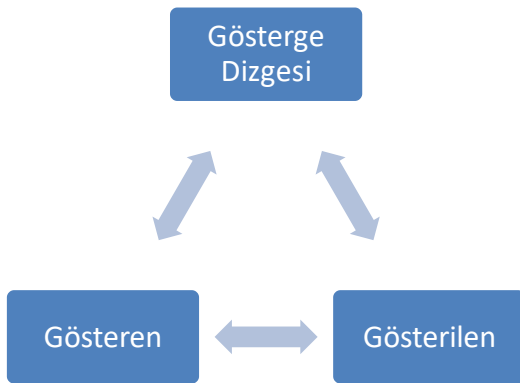
² Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, selimy26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9028-4080

³ Dr., Bağımsız bilim insanı, İstanbul/Türkiye, minekilic@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-8328-0970

Giriş

Genel kuramsal çerçevesini *Dilbilim ve Göstergebilim* yaklaşımının oluşturduğu bu çalışmada öncelikle Dilbilim alanıyla kısa bir giriş yapmak yerinde olacaktır. Dilbilim, 20. yüzyıldan itibaren kendisine önemli bir çalışma ortamı bulmuş, dilin çeşitli sahalarda çalışmalar yapmış ve yeni dilbilgisel kurallar ortaya çıkarmıştır. Dilbilimin çalışma sahaları içinde yer alan *Göstergebilim*, *Edimbilim* ve *Metindilbilimi* bu çalışma sırasında göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gereken alanlar olarak görülmektedir.

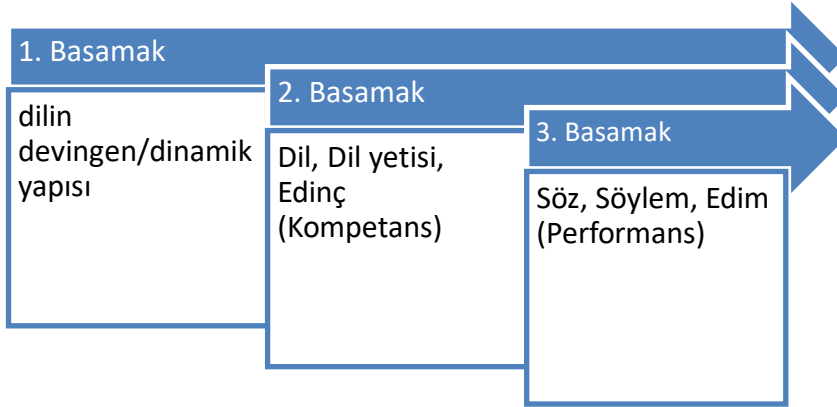
Bu çalışmada olduğu gibi, belirli bir metin üzerinde *sözce ve gösterge analizi* yapılan bir araştırmada, *Göstergebilim* alanını kısaca hatırlamakta ve hatırlatmakta mutlaka surette bir fayda vardır. *Göstergebilim*, en genel ve bilinen tanımıyla göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen bilim dalıdır. Gösterge “genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu”dur. Sonuçta göstergebilim sadece dilsel göstergeleri değil, temsilî olan ve anlamlı bir bütün oluşturan her şeyi inceler. Göstergebilimin kurucuları olarak anabileceğimiz Amerikalı filozof Peirce ve İsviçreli dilbilimci Saussure’ün birbirini destekleyen çalışmaları neticesinde dilde “Söz” (fr. parole) adı verilen bireysel kullanımlardan ziyade genel “Dil” kavramıyla toplumsal iletişim sistemi üzerinde durulmuş, göstergebilimsel dizgeler dâhilinde sosyal ve kültürel olguların işlevleri üzerine odaklanılmıştır. Saussure’ün “Gösteren - Gösterilen” dikotomisinden oluşan “Gösterge dizgesi” ile ilgili kuramını benzetme - karşılaştırma yaklaşımı çerçevesinde “satranç analogisi” ile açıklanabilir. Gösterge dizgesini bir şemayla netleştirelim:

Şekil 1. Saussure’ün gösterge dizgesi

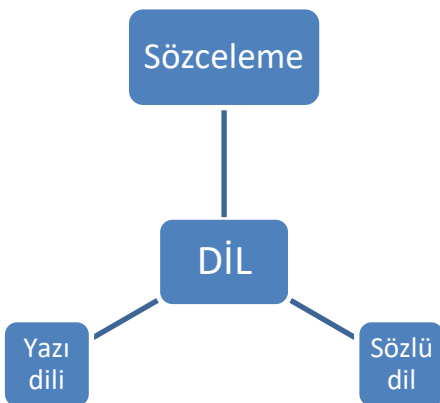
Diğer yandan, dil sistematığının birinci basamağındaki *dilin devingen* ya da *dinamik yapısı*, yani “devingenliği” açısından satranç oyununun kuralları olarak düşünülürse, öncelikle sistemin kurallarını bilmenin gerekliliği açıktır. İkinci basmağı “Dil, Dil yetisi, Edinç (Kompetans), Sözceleme” kavramları, yani kafanızda satranç kuralları dâhilinde hamlenizi kurmak oluştururken, üçüncü basamakta ise “Söz, Söylem, Edim (Performans)” kavramları

bakımından söz zincirini meydana getiren sözceler serisi devreye girmektedir. Anlatmaya çalıştığımız bu üç basamaklı sistemi bir şemayla gösterelim:

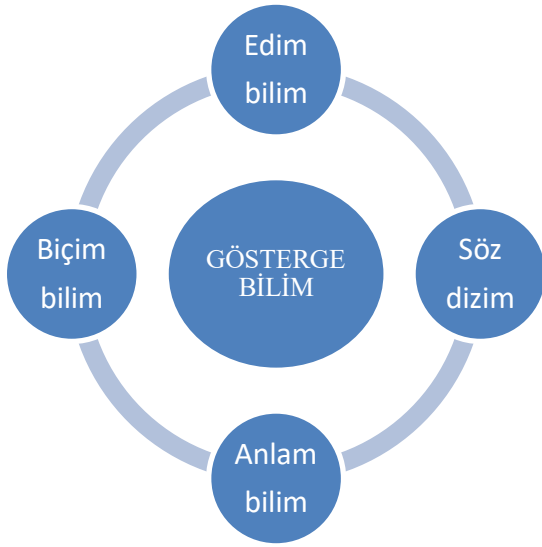
Şekil 2. Dil sistematığı

Edebî metin incelemelerinde “Sözce” terimini kullanırken tam manasıyla ne kastedildiği mutlaka önceden açıklığa kavuşturulmalıdır. Burada “sözce” terimiyle anlatılan, sözlü ya da yazılı ifadede iki durak (yazı dilinde virgül) arasında kalan söz zinciri parçasıdır. Bu parça her zaman bir cümle olarak algılanmamalı, eksilteli yapılar, hatta tek bir sözcüğün de bağlama göre sözce olabileceği düşünülmelidir. Yani her adımın birbirine bağlı olduğu satrançta olduğu gibi hamleyi zamanında uygun bağlantıları düşünerek gerçekleştirmek gerekmektedir. Kıran’ın (1999) tanımlamasına göre, bir sözcenin gerçek amacı, yani edimbilimsel değeri, ancak sözceleme (sözceleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirme) durumunun bilinmesiyle anlaşılır. Sözceleme ise yazılı dil ve sözlü dil için farklı incelemeler gerektirmektedir. Sözcelemeyle ilişkin bu durumu şu şekilde bir şemayla gösterebiliriz:

Şekil 3. Sözceleme kuramı ve dil

Üzerinde çalışılan metin türü ne olursa olsun, sözce analizlerinde Sözceleme kuramı mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bakımdan Sözceleme kuramı çerçevesinde bakıldığında, *sözlü dilin yapısı ve işleyişinin* dünya dillerinin genel yapısına ışık tuttuğu bilinen bir gerçektir. Sözlü dilde parçalarüstü yapılar, yani sese ilişkin bürünsel/prozodik unsurlar da sözceleri değerlendirmede özel önem arz etmektedir. Genel olarak “Dil” ve Gösterge” kavramlarına bu açıdan bakıldığında, *Göstergebilim* alanının Edimbilimin yanı sıra Dilbilimin dallarından Anlambilim, Biçimbilim ve Sözdizim gibi alanları içine alan bir bilim dalı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumu aşağıdaki şekille somutlaştıralım:

Şekil 4. Göstergebilim ve dilbilimin dalları

Çalışmaya yaklaşım olarak ışık tutacağını düşünerek Edimbilim alanına da kısaca değinmekte yarar vardır. *Edimbilim* gösterge dizgesinin kullanıldığı metinde *dil – kültür ilişkisi* bakımından incelemeyi amaçlar. Burada hem metiniçi hem de metindışı bağlam göz önünde bulundurulur. Yani anlambilimin aksine daha çok *bağlam bağımlı anlamlarla* uğraşır. Kansu-Yetkiner (2009) “Çeviribilim-Edimbilim İlişkisi Üzerine” adlı eserinde, Dilbilim kuralları çerçevesinde dilin toplumsal uygulamaları, dil felsefesi, mantık, ruhbilim, göstergebilim gibi birçok alan Edimbilim içinde bütünleşerek bir yoruma ulaştığını ifade eder. Aynı eserde edimbilimsel yaklaşımlarla ilgili değerlendirmesi şu şekildedir: “Günümüzde ise edimbilimsel yaklaşımlar bir tarafta bilişsel temellerde yükselip dilbilimsel ve kültürel kurallardan etkilenirken, diğer tarafta dilin sosyal ve etkileşimsel boyutlarının altını çizen bir zemin yaratmaktadır.” Kısaca Edimbilim, sosyal ve etkileşimsel boyutta *söylem çözümlemesi* çalışmalarında bağlamın altını çizerek dilbilim incelemeleri şeklinde ön plana çıkar. Bağlamı farklı boyutlarda değerlendiren edimbilimciler, eşmetinsel bağlam, varoluşsal bağlam, durum bağlam, eylem bağlam ve ruhbilimsel bağlam üzerinde dururlar.

Son olarak Metindilbilimi alanından bahsetmeden geçmemek gerekir. *Metindilbilimi* herhangi bir konunun dilsel bütünlük içerisinde ele alınması sonucu oluşan, bir bildirişim görevi üstlenen yani metin değeri taşıyan yazıları inceleme alanı olarak seçer ve kendine özgü araştırma yöntemleri geliştirir. Metindilbilimi temelde nesnesini yedi (7) ölçüte göre kendine konu edinir. Bunlar *bağdaşıklık ve tutarlılık* olgularının yanı sıra niyetlilik, metin içi ilişki, bilgi vericilik, benimsenirlik ve durumsallıktır. Geleneksel dil bilgisinden ve metin çözümleme biçimlerinden farklılaşan bir yaklaşımı olan Metindilbilimi çalışmaları diğer birçok alanla iş birliği içinde yürütülür. Bu nedenle, geleneksel içerik çözümlemesinden ayrılır. Kısacası ele aldığı metni nitelik açısından çözümlemeyi amaçlar. Genel kabul gören anlayış, yazılı metinler ve sözlü ürünlerin, Metindilbilimi alanı ile Söylem Çözümlemesi için ortak bir çalışma alanı oluşturduğudur. Özkan'ın (2004) genel değerlendirmesine göre, her ne kadar Metindilbilimi daha çok yazılı metinleri, Söylem Çözümlemesi ise sözlü ürünleri kendisine nesne olarak seçmiş olsa da, Söylem Çözümlemesi'nin Metindilbilimi için birtakım bakış açılarıyla yöntem belirleyici özellikler taşıdığı görülür. İlk olarak 1955 yılında Coseriu'un kullandığı "Metindilbilimi" terimi ülkemizde de son zamanlarda Dilbilim alanında çalışan araştırmacıların gündeminde dir.

Her dilin kendine özgü olanaklarına bağlı özel durumlarının varlığını kabul eden Metindilbilim, bu durumlara bağlı olarak bir metindeki bilginin açık olarak alıcıya aktarılabilceği gibi, örtük bir biçimde de aktarılabilceği noktasından hareket eder. Bu hareket noktasından baktığımızda, metinlerin iletişimsel işlevlerini gerçekleştirme için metin yapısının, metnin taşıdığı iletişimsel işlevin, metin çözümler tarafından da anlamlandırılabilir olması gereği vardır. Metindilbilimde çıkarsamalar ve akıl yürütme, metin içinde açık olarak belirtilen bir bilgiden ya da okurun kültürel ve ansiklopedik olarak bildiği varsayılan bir bilgiden yola çıkarak, söylenmemiş yeni bir bilgiyi çıkarma işidir. Yazar, okuyucusunun sahip olduğunu varsaydığı bilgiler için ayrıntıya girmez. Bu bilgiler gerektiğinde kullanılmak üzere okuyucusunun belleğinde bulunan bilgilerdir (Aşkın Balcı, 2006, s. 191-204).

Bizim burada gerçekleştirmek istediğimiz çalışmaya gelince, edebî bir romanda geçen çeşitli nesnelere yer aldığı sözceler seçilecek, ilgili nesnelere niteleyen dilsel göstergeler (daha ziyade niteleme/niteleyici kiplikler) dilbilimsel bir yaklaşımla incelenecek ve böylece sözcelerin derin yapıları *söylem çözümlemesi* yöntemiyle yorumlanmaya çalışılacaktır. Özellikle nesnelere bağlı olarak onları niteleyen "Niteleme kiplikleri" işlevindeki sıfatlar belirlenerek sözceme bağlamındaki anlamsal boyutu irdelenecektir. Yazar tarafından kaleme alınan ve nesneyi kahramanın gözünde anlamlandıran "Niteleme kiplikleri + Nesnelere"

şeklindeki dilsel kullanım doğal olarak genellikle öznel bir değer taşır. Bu çalışmanın temel amacı, romanda nesne adları sınıflandırarak dilsel göstergeler aracılığıyla yorumlama sürecinde “nesne – insan” ilişkisi, daha açık bir ifadeyle nesne ile zihni ve bilinç, nesne ile insanın ruhsal durumu arasındaki bağlantının irdelenmesidir. Diğer yandan, nesnelere barındıran sözcelerin anlamsal değerinin yanı sıra yazar tarafından *sosyo-kültürel açıdan* okurlara dolayısıyla topluma aktarılmak istenen *iletinin etkisi* de böylece mercek altına alınacaktır. Sözce ve göstergelerinin derinlemesine incelenmesinde, Söylem Dilbilimi alanı kapsamına giren *Sözceleme kuramı* (fr. énonciation, ing. enunciation) kullanılacaktır. Araştırmanın neticesinde, Emile Zola'nın romanda nesnelere kaleme aldığı sözcelerde kurgularken benimsediği *biçemsel söylem* tarzı da böylece aydınlığa kavuşmuş olacaktır. Alanda yabancı dildeki her terime Türkçe karşılık bulunamadığı bilinen bir gerçektir, bu nedenle bu makalede kavram sorunu nedeniyle daha ziyade Türkiye’de dilbilim ve göstergebilim alanlarında yapılan çalışmalardan yararlanacağız.

Kavram Olarak Nesne Nedir?

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) elektronik *Güncel Türkçe Sözlüğü*'nde “nesne” sözcüğünün anlamı “belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi olan her türlü cansız varlık, şey, obje; geçişli fiili bütünleyen yalın ve belirtme durumunda bulunan tümleç; öznenin dışında kalan her konu, obje” olarak verilir (Nesne, 2019). Diğer yandan, elektronik *Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü*'nde ise “nesne” kavramı, bu anlamlardan farklı olarak “Öznenin, zihin ve bilincin dışında ve ondan ayrı olarak bulunan şey, bilgiye konu olan şey, obje” şeklinde tanımlanmaktadır (Nesne, t.b.). Bu tanımda, nesnenin zihin ve bilinçten soyutlanması, insanın hafızasından kopuk, düşüncesinden bağımsız gösterilmesi dikkat çekicidir. Bu çalışmada, nesne ile insan zihni, bilinci ve düşüncesinin yanı sıra, insanın ruhsal yapısı arasındaki ilişki mercek altına alınacaktır.

Romanda Nesne Olgusu

Bu genel bilgilerden sonra, romanda nesne okumaları konusunda ilgili olarak bir giriş yapmak yerinde olacaktır. Roman kendi özünde bir göstergeler bütünüdür. Orhan Pamuk (2008) “Masumiyet Müzesi” romanı hakkında konuşurken şöyle diyor: “Bir dizi eşyayı içgüdüyle seçtikten sonra önümüze koyup onları bir hikâyeye birleştirip kahramanların hayatlarına nasıl katabileceğimizi düşünüyorsak, bir roman kurmaya başlamışız demektir.” Maddi nesnelere edebî yapıdaki kurgulanışını çözümlenmek, romanı diğer yazınsal türlerden ayırt eden özellikleri anlayabilmek açısından kilit bir önem taşır. Romanda nesne çoğu zaman “mekân/uzam” başlığı altında bir alt birim gibi görülse de birçok eserde okurun karşısına

mekânı bütünleyen bir parça olarak değil, bireyin öncelikle fiziksel, daha sonra da ruhsal anlamda varlığını kuşatan bir alan olarak çıkmaktadır. Anlatı boyunca belli nesnelere sıkça tekrar edilmesi ve bunlara farklı işlevlerin yüklenmesi nesnenin anlatıda kazandığı boyutu görmek açısından önemlidir.

İlk roman eleştirilerinde kullanılan “yapısalcı yaklaşım” nesnenin sadece gerçeklik algısı için var olduğunu, dolayısıyla gereksiz ve detaylı betimlemenin eserin değerini olumsuz etkileyeceği yönünde değerlendirmeler yapmıştır. Oysaki anlatıda nesnelere sadece doğrudan yarattığı gerçeklik etkisine değil, karakter ve atmosfer yaratma gibi diğer dolaylı işlevlerine de dikkat çekmek gerekmektedir. Bugüne kadar yapılan roman eleştirilerine baktığımızda, nesnelere *hakiki ve mecazi* (değişmeci) olmak üzere iki temel fonksiyonu olduğu görülür. Nesnelere anlatıda başka herhangi bir şeyi anlamlandırmadan saf bir hâlde, kendileri olarak var olduklarında gerçeklik etkisi yaratmakta, metaforik veya metonimik olarak kullanıldıklarında ise karakter ve atmosfer yaratımına katkıda bulunmaktadır.

Anlatıda nesne okumaları ile ilgili çalışmalar 2000’li yıllardan sonra çok farklı boyutlar kazanmıştır (Uçar, 2012, s. 10-44). Bu çalışmaları kısaca sıralayacak olursak:

- Nesne okumalarını metaforik, metonimik ve düz anlam olmak üzere üç grupta toplayan, düz okumalarda nesnenin tarihsel ve kültürel göndermeleri mutlaka değerlendiren çalışmalar.
- Anlatıda nesnelere değerlerini dörde ayırarak inceleyen çalışmalar: Kullanım değeri (araçsal değeri), değişim değeri (ekonomik değeri), simgesel değeri (bireysel değeri) ve göstergesel değeri (toplumsal değeri).
- “Nesnelere göstergelerdir, psişik enerjinin nesnelleştirilmiş biçimleridir” diyen yazarlar ise, nesnelere temel olarak üç bağlamda ele alarak değerlendirdiler: a) Benlik ve yaratım simgesi nesnelere (yeni bir elbise giyen kadının bir anda kendini daha güzel ve farklı hissetmesi, kendi arabasını sürdüğü için genç bir adamın özgür hissetmesi gibi), b) Statü simgesi olarak nesnelere (sahiplerinin başkalarını kontrol etme güçlerini yansıtan nesnelere), c) Toplumsal bütünleşme/farklılaşma simgesi olarak nesnelere (ortak miras, din, etnik köken veya yaşam tarzı).

Her sanatçı kendi bireysel dünyasını yaratmak için nesnelere kullanır. Nesnelere bazen anlatıcı tarafından tutarlı ve düzenli bir biçimde kişileştirilir ve özel güçlerle beslenir, öyle ki bu nesnelere *nesne-karakter* demek mümkündür. Bazen de tersi bir kurgu gerçekleştirilir. Bir karakter bir nesneye benzetilir ya da bir nesneye yer değiştirir. Bunu yaparken yazar anlatıma bir biçim katmak için yerine göre ikame (yer değiştirme), mecaz-i mürsel,

benzetme/karşılaştırma gibi *söz sanatlarına* başvurabilir. Bir başka nesne yorumlaması ise nesnemi ya da statü nesnelere ki bunlar roman karakterlerini bir araya getirerek toplumsallaşmalarına olanak sağlayanlardır. Romanlarda en çok rastlanan nesnelere ise metonimik olanlardır. Metonimik nesnelere ile kastedilen bir nesne ile başka bir nesne/kavram/kişi arasında olumsal ya da çağrışımsal ilişki kurulmasıdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, bir anlatıda bir nesne sürekli aynı işleviyle kullanılmamaktadır. Yukarıda sözü edilen kategoriler sabit olmayıp anlatının belli bir anında nesnenin büründüğü bir hâle göndermede bulunmak suretiyle de gerçekleşebilir. Dolayısıyla, bu kategoriler nesnenin anlatıda bürünebileceği çeşitli görünümlere işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, bir nesne anlatının bir noktasında *karakter-nesne* hâlinde kurgulanırken, diğer noktalarında karakteri betimleyen metonimik bir nesne veya mekân işlevi üstlenen bir nesnemi olarak karşımıza çıkabilir.

Emile Zola'da Nesne Olgusu

Şimdi Emile Zola'da nesne olgusuna geçebiliriz. Bu çalışmada Zola'nın "Claude'un İtirafı" adlı romanında "nesne" okumalarını yüzeysel değil derinlemesine okuma anlamında değerlendirmeye çalışacağız. Romandaki nesnelere okumaya geçmeden önce, Mutluay'ın (1979) aktardığına göre, Zola "Deneysel Roman" (fr. Le Roman Expérimental) başlıklı yazısında nesne kullanımını tasvirle bağdaştırarak kısaca şöyle bir ifadeye bulunur:

Artık zevk olsun diye, tasvir için tasvir etmiyoruz. İnsanın, çevresinden ayıramayacağını, elbisesi, evi, şehri, ülkesi ile tamamlandığını kabul ediyoruz. Bu bakımdan beyninin ya da yüreğinin tek bir olayını, çevrede onun sebeplerini ya da tepkisini aramadan, tespit etmeyeceğiz. Sonu gelmez tasvirlerimizin sebebi işte budur.

Bir başka başlangıç noktası ise doğrudan doğruya romandan alınan ve Zola'da "nesne" olgusunu en iyi tasvir eden, onun nesneye bakışını bir nevi özetleyen şu sözce olabilir:

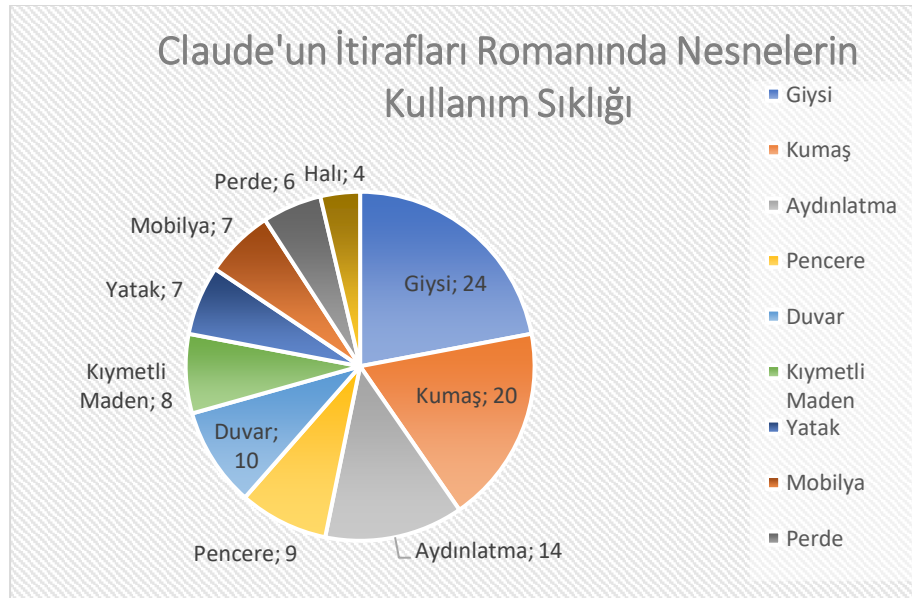
(1) "Oysa bir ay öncesine kadar ne kadar özgürdüm, Laurence'ı sokağa atılmayacak bir eşya gibi saklıyordum. Şimdi o beni kendine bağladı, ona göz kulak oluyor, onu uyurken gözlüyor, beni bırakmasını istemiyorum" (Zola, 2011, s. 79).

Birlikte yaşadığı kadını sokağa atılmayacak bir eşya olarak gören ve eşyaya giderek bağlanan bir roman kahramanı karşımıza çıkıyor. Buna benzer söylemlerden öyle anlaşılıyor ki, roman nesnelere üzerine kuruluyor, nesnelere insanlaşırken insanlar nesnelere oluyor. Bunu "kişileştirme" ve "nesnelereleştirme" olarak ifade edebiliriz. Böylece, nesnelere ile ona nitelik kazandıran çeşitli dilsel göstergelerin kullanımının yanı sıra "insan-nesne" ilişkileri, romanda başta kahraman olmak üzere kişilerin (dolayısıyla da yazarın) ruh hallerini, psikolojik

durumlarını ortaya koyuyor. Naturalizm akımı çerçevesinde, bilimsellik hırsına rağmen Zola'nın yoğun ve çarpıcı betimlemelerle dolu romanları nesnelere açısından çok zengin bir göstergeler dizgesi içerir. Gözü ve kalemiyle bütün nesnelere biçimlerini değiştiren ya da büyüten Zola, okura yaşamın dev bir hayalini sunar. Çılgınca fantezileriyle tüm hareketsiz biçimleri canlandıran, her şeyi önümüzde bazen bir rüya, bazen de bir kâbus gibi dans ettiren, sınır tanımayan sıra dışı bir yazardır.

Zola neredeyse her romanında olduğu gibi, bu eserinde de uzama ve nesneye son derece büyük bir dikkatle bakmış, özellikle anlatıya yerleştirdiği her nesneye mutlaka özel bir ruh kazandırmıştır. Bu çalışmada üzerinde durulan “nesne”, salt eşya olan vazo, mobilya gibi günlük hayatın kullanımına açık araç ve gereçler, kısaca sade ev eşyalarıdır. Ayrıca çatı katı, merdiven, sığınak, balo salonu gibi mekân ifade eden söz ve söz grupları da çalışmaya dâhil edilmemiştir. Romanda tekrar sıklığı ile dikkati çeken *perde*, *aydınlatma* (*mum*, *şamdan*, *lamba*, *avize*), *mobilya*, *vazo*, *yatak*, *duvar*, *pencere*, *halı*, *kumaş*, *kıymetli madenler*, *giysi* nesnelere olmuştur. Bu nesnelere çalışma konusu içine alınırken bir kez geçen nesnelere (makas, kalem, kâğıt, şişe, bot, araba, maske, kibrit, şömine, küvet, sürahi, yastık vb.) gösterge anlamında yeterli ipucu vermeyeceği için çalışma konusuna dâhil edilmemiştir. Ayrıca çalışmaya dâhil edilen *mum*, *şamdan*, *avize*, *lamba*, *ateş* gibi aydınlatma nesnelere hep belli çağrışım özellikleri ile kullanıldığı için bir başlık altına alınarak incelenecektir.

Şekil 5. Nesnelere kullanım sıklığı istatistiği

Bu çalışmada nesnelere geçtiği 112 sözcük olarak seçilmiş, bu sözcüklerden nesnenin farklı değerler kazandığı ifadeler belirlenerek yorumlanmaya çalışılacaktır.

Nesnelerin yorumlama sırası eserdeki sıralanışları dikkate alınarak oluşturulmuş, ancak aydınlatma nesneleri birkaç nesneyi içerdiğinden en son grup olarak incelenecektir.

Perde Nesnesi

Perde Örnekçesi

(2) “Ben *büyük perdeleri*, uzun şamdanları, makasın büyük bir güçle temas ettiği mermerleri *severim*.” (Zola, 2011, s. 17).

Nesneye nitelik kazandıran gösterge : Büyük, sevmek.

(3) “Biliyor musunuz, insan *yalnızken*, çiçeksiz, gözlerini dikeceği beyaz *perdesiz* bir ortamda ne kadar *üşür*.” (Zola, 2011, s. 16).

Nesneye nitelik kazandıran gösterge: Perdesiz, yalnız, üşümek

Roman boyunca nesnelerin kullanım değerlerinden çok *toplumsal sınıf/konum* değerleri üzerinde durulmuştur. Batı kültüründe perde bir zenginlik, bir sosyal sınıf göstergesidir. “Perde” nesnesi varlığı ile bir öz güven duygusu, güç, rahatlık simgesi olurken, yokluğu ile yoksulluk, çaresizlik, kendini değersiz hissetme çağrışımını oluşturmaktadır. Muhtemelen romanın kahramanı da perdesi olan çatı katındaki bir odada kendini daha iyi hissederek güçlü bir benlik algısı oluşturacaktır. Genel kaniye göre ve toplumsal kültürlere bağlı olarak, perde gerçekten bir evi yuva yapan, mekâna ruh katan, yerleşiklik duygusu veren bir nesne özelliği taşıyabilir. Perdeleri temizlemek maksadıyla çıkardığımızda, tıpkı Zola’nın anlattığı gibi üşüdüğümüzü, güneşin ışığının bile odayı şenlendiremediğini hissedebiliriz. Perde nesnesi çoğunlukla pencere için “perdesiz” ya da “yüksek, uzun, ince muslin perde, beyaz perde” gibi niteleyici kipliklerle birlikte daha çok öznel ya da değerlendirci ifadeler içinde yer almıştır. Burada perde nesnesinin yanında onu niteleyen çeşitli sıfatların yoğun kullanımını dikkat çekicidir.

Mobilya Nesnesi

Mobilya Örnekçesi

(4) “Ve adam *neşelenmek* için sadece hoş beyaz tuvallerle, *basit ama alımlı mobilyalar* isteyince, onu daha fazla *hoşnut edemediğim* için üzülüyorum.” (Zola, 2011, s. 14).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: basit ama alımlı, neşelendiren, hoşnut eden.

(5) Akşam 17 numaraya indim. Oda *yapmacık bir gösterişle möbleli* ve Paris’in şatafatlı otelleri gibi dayalı döşeliydi. Bu kırmızı kumaşların, *tozdan eskimiş ve grilemiş bu koyu ve yağlı mobilyalar*, bu çatlak çiniler, bu değersiz eşyalar, nemli duvarlar boyunca uzanan

paçavralar ve kırıntı döküntüler, bütün bunların nasıl da *bayağı ve utanç verici* bir görüntü sergilediklerini tahmin edemezsiniz kardeşlerim. Çatı katındaki odam, her zamankinden daha çıplak, fakat daha çirkin değildir. Yüksek ve geniş ince muslin perdeleriyle süslenmiş iki pencere bütün bu yıkıntıların üzerine çok kuvvetli bir ışık veriyordu. Oracıkta rengi solmuş tüllerle çevrili bir yatak vardı. Donuk camı olan ve yan kapıları *bozuk bir dolap, iğrenç, eski püskü, çok kullanılmaktan sararmış kanepe ve koltuklar*, sonra bir tuvalet bir çalışma masası, diğer bir *masa, sandalyeler, takımı bozulmuş mobilyalar*, yemek salonu *mobilyaları*, yatak odası, salon, küçük oda *mobilyaları* da vardı. Bu takımın anlayamadığım bir kendini beğenmişliği ve pisliği seziliyordu. İlk bakışta doğru dürüst bir odaya girdiğinizi sanırdınız; sonra maun ağacı ve damasko üzerindeki kir görünür, bir çeşit kötülük ve pislik hissine kapılırsınız. (Zola, 2011, s. 57).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Yapmacık bir gösterişli, tozdan grileşmiş, koyu, yağlı, bayağı, utanç verici, bozuk, iğrenç, eski püskü, çok kullanılmaktan sararmış, takımı bozulmuş, kendini beğenmiş, pis, değersiz, bir çeşit kötülük ve pislik hissine kapılmanıza neden olan.

Romanda sürekli işlenen bir başka nesne ise *mobilyalardır*. Roman kahramanı bir sözcesinde “neşelenmek” için basit ama alımlı mobilyalar ister. Kapalı mekân tasvirlerinde mobilyalar bütün detayları ile anlatılırken, renkleri, şekilleri, yeni ya da eski, temiz ya da kirli oluşları onlara farklı bir kişilik kazandırır. Çoğu zaman odasında mobilyaların yokluğundan şikâyet eden roman kahramanı, bazen de mobilyaların insana verdiği kötülük ve pislik hissinden bahseder ve çatı katındaki odası hakkında “her zamankinden daha çıplak, fakat daha çirkin değildir” diyerek arzuladığı mobilyaların niteliğini de ortaya koyar. Fakat mobilya sahibi insanları da kıskanmadan edemez. Bir başka yerde ise mobilyalar bir gösteriş unsurudur. Bütün bu söylemlerden varılan netice, mobilya da tıpkı perde gibi bir sosyal statü göstergesi olmaktan başka kişilerin kendine güven duyması ve mutlu huzurlu bir ortam oluşturabilmesi için mutlaka gereklidir. Mobilyalara bir ruh kazandıran yazar, onları bazen kendini beğenmiş, bazen kötü diyerek mekânın tasvirinde ön plana çıkarır.

Bu başlık altında incelediğimiz sözcelerde kullanılan sıfatlar değerlendirildiğinde daha çok öznel ya da değerlendirci sıfatlar dikkat çekmektedir. Ayrıca bu grupta nesne betimlemeleri için oluşturulan sözceler çalışma için belirlenen sözce tablosundaki en uzun sözce gruplarıdır (40-42 kelime).

Vazo Nesnesi

Vazo Örnekçesi

(6) “*Solgun çiçekli çini vazoların* bulunduğu evin önünde duraklıyorum. Ve her şeyin yalnızlıkla yoksulluktan şikâyet ettiğini duyar gibi oluyorum.” (Zola, 2011, s. 13).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Solgun çiçek, çini, yalnızlık ve yoksulluktan şikâyet.

(7) “*Ev neşe saçan büyük bir ateş* istiyor, kar yağışını unutan **vazolar taze gül** istiyor.” (Zola, 2011, s. 14).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Taze gül, büyük ateş, neşe saçmak.

Roman boyunca iki sözcüde geçen “vazo” nesnesi ise içindeki çiçeklerle ruh kazanırlar. Bazen solgun çiçekler yoksulluktan şikâyet eder, bazen de mevsim ne olursa olsun taze gül isterler, çünkü taze gül hayatın canlılığı, evin neşesidir. Vazoların kişileştirildiği bu iki sözcüde yine değerlendirci niteleme kiplikleri dikkat çekmektedir.

Yatak Nesnesi

Yatak Örnekçesi

(8) “İlk öpücük sırasında sevgilinin, dantel ve takılarla süslü olması gereklidir, *altın ve mermerden dört perinin taşıdığı yatağın* üstü değerli taşlarla dolu, çarşafı saten kumaştan olsun.” (Zola, 2011, s. 24).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Altın ve mermerden dört perinin taşıdığı, değerli taşlarla dolu, çarşafı saten, içinde dantel ve takılarla süslü bir kadın olan.

(9) “Aşk rüyalarımızda bir *çatı katının karanlığında*, bir akşam, bir kötü yatak bulabileceğimizi ve bu kötü **yatakta pislik bir kızın** yarı çıplak uyuyacağını hiç düşünmemiştik.” (Zola, 2011, s. 25).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Kötü, çatı katının yarı karanlığında, içinde pislik bir kız olan.

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde, “yatak” nesne olarak karakterin duygularına ve düşlerini uzamsal olarak kaplayan bir yer olarak kurgulanmıştır. Yaşadığı mekânlarda hep pis, eski, kırıksık çarşafı olan yataklar varken, yazarın hayallerinde ise tertemiz, saten çarşafı, kıymetli taşlarla süslü yataklar vardır. Yatakların pis ve eski olmasıyla kadın-erkek ilişkileri bağdaştırılmıştır. Böyle bir yatakta kurulan ilişkinin de temiz ve masum olması beklenemez. *Yatak* nesnesi tezatlar üzerinden işlenerek niteleyici kipliklerle okuyucunun zihninde görselleştirilmiş, bu görselleştirmede değerlendirci sıfatlar ön plana çıkmıştır.

Duvar Nesnesi

Duvar Örnekçesi

(10) “(...) perdeden yoksun pencere, sonsuzluğa dek *dimdik, sert ve kapkara* bir **duvara** açılıyor.” (Zola, 2011, s. 13).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Dimdik, sert, kapkara.

(11) “Güneş doğarken olduğu gibi, bu solgun ve açık gökyüzünde gençliğim canlanıverdi. Büyük **duvara** baktım, *açık seçik ve temizdi, taşların arasında otlar filizlenmişti.*” (Zola, 2011, s. 89).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Açık seçik, temiz, taşları arasında otlar filizlenen.

Yukarıdaki örnekleri incelediğimizde, “duvar” nesnesi diğer birçok anlatıda olduğu gibi ruh kazandırılan nesnelere biridir. Genel olarak duvar yol kesen, özgürlüğü sınırlayan bir nesne olarak yer alırken Zola’da odanın iç duvarlarının çıplaklığı, kocaman çatlakları ile adeta bir yoksulluk simgesi olmuştur. Pencerenin manzarasını kesen duvar ise kahramanın ruh haline göre farklı tasvir edilir: Bazen sert ve kapkara, bazen açık seçik ve tertemizdir. Birçok romanda işlenen duvar nesnesi Zola’nın eserinde de tezatlar üzerinden canlı bir varlık betimi yaparcasına sözcüklerle anlatıya girmiş, niteleyici kipliklerle desteklenerek bazen olumlu bazen olumsuz duyguları harekete geçirecek şekilde betimlenmiştir.

Pencere Nesnesi

Pencere Örnekçesi

(12) “Ah! Seslerimizin **çatı penceresi** ne kadar da *beyazdı! Pencere güneşle nasıl şenleniyordu, yoksulluk ve yalnızlık hayatı nasıl da ciddi ve çekilmez hale getiriyordu.*” (Zola, 2011, s. 15).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Beyaz, güneşle şenlenen, şen.

(13) “Bizim için *sefalet* güneşin ve gülümsemenin gösterişine sahipti. Ama biliyor musunuz ki, *gerçek* bir **çatı penceresi** ne kadar da *çirkindir?*” (Zola, 2011, s. 16).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Sefalet, gerçek, çirkin.

(14) “Hayır bu pencere *güneşi* benden *esirgiyor*, bu döşeme nemli, bu çatı katı sessiz sakın. Sevemiyorum, burada çalışamıyorum.” (Zola, 2011, s. 16).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Güneşi esirgeyen

(15) “Sabahları puslu, soğuk ve kapalıdır; gün, kapalı ve *hüzünlü* olarak *perdesiz pencereden* giriyor; *pencere camları* ile duvarların *üzerinde üzüntü ile geziniyor.*” (Zola, 2011, s. 66).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Hüzünlü, perdesiz, ışığın camları üzerinde üzüntü ile gezdiği.

Yukarıdaki sözcelerdeki anlatıda eşyanın görünümünün kahramanın ruh hâllerine göre değişebildiğini görüyoruz. *Pencere* nesnesi ve onun içeriye bıraktığı gün ışığı ya da pencereden görünen manzara sanki doğrudan kahramanın hissettiklerini yansıtır. Bazen gün ışığı ve güneşle şenlenen pencere, bazen gün ışığını kahramanımızdan esirger, içeri girse bile duvarlardaki yansımaları hüzünlüdür. Zola'nın nesne betimlemelerindeki iki temel unsur tezat ve değerlendirici niteleme kiplikleri burada da dikkat çekmektedir.

Halı Nesnesi

Halı Örnekçesi

(16) “Dinliyorum, ancak *üzüntü* duyabiliyorum. Tavana asabileceğim avizelerim ve *döşeme taşlarını saklamak için halılarım yok.*” (Zola, 2011, s. 14).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Döşeme taşlarını saklamak için halı, üzüntü, yok.

(17) “*Soylu* konaklara ihtiyacım var. Ya da daha ziyade, *yumuşak, serin ve kokulu halılarıyla*, yaprak örtüleriyle, geniş ışıltılı ufukları olan alanlara ihtiyacım var.” (Zola, 2011, s. 17).

Nesneye nitelik kazandıran göstergeler: Soylu, yumuşak, serin, kokulu.

Yukarıdaki sözcelerin bağlamını incelediğimizde, yine uzam olarak söz konusu mekânın (çatı katı, salon) dekorasyonu ile doğrudan bağlantı kurulan “halılar” soyluluk, zenginlik, refah ve huzur veren eşyalardır. Oysa kahramanımızın yumuşak, kokulu halıları yoktur; döşemeler ise soğuktur ve roman kahramanını çalışamaz hale getirir. Halının varlığı ve yokluğu arasındaki hissiyat aracılığı ile oluşturulan tezat yine halıyı değerlendiren niteleme kiplikleri dikkat çekmektedir.

Kumaş Nesnesi

Kumaş Örnekçesi

(18) “*Renkleri solmuş damasko* parçaları yatağın üstünden sarkıyor...” (Zola, 2011, s. 13).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Renkleri solmuş.

(19) “Bağışlayın beni kardeşlerim, **ipek** o kadar *yumuşak*, **dantel** o denli *hafif* ki...”

(Zola, 2011, s. 17).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Yumuşak, hafif.

(20) “Ve şimdi dostlar *kalabalık içinde örtünmek için değil* ama *zengin ve harika kumaşın* altında daha *geniş* bir yaşam için lal rengindeki bir **kumaşı** omuzlarıma çekmekten *hoşlanabilirim.*” (Zola, 2011, s. 19).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Kalabalık içinde örtünmek için değil, zengin, harika, geniş, hoşlanmak.

(21) “Kendime yol açmak için, ayağımla paçavraları itekleyerek ilerliyordum ki, tümüyle mavi **ipek** ve **kadife** düğmelerle *süslenmiş yepyeni* ve *güzel* bir kadın elbisesi fark ettim.” (Zola, 2011, s. 24).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Süslü, güzel, yepyeni.

Yukarıdaki örnekleri incelediğimizde, *kumaş* nesnesinin kullanım değerinden çok değişim ve süs değeri ön plana çıkar. Nesnenin sadece dış görünümünü değil, sahibinin sınıfsal konumunu ve karakter özelliklerini de betimlemeye hizmet eder. İpek, saten, kadife, dantel, muslin kahraman için refah işaretleridir. Nesne olarak kumaşı ve onun yazar için anlamını en güzel şu sözce ortaya koymaktadır:

(22) “Ve şimdi dostlar *kalabalık içinde örtünmek için değil* ama *zengin ve harika kumaşın* altında daha geniş bir yaşam için *lal rengindeki* bir **kumaşı** omuzlarıma çekmekten *hoşlanabilirim.*” (Zola, 2011, s. 19).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: zengin ve harika, lal rengindeki

Burada artık kumaş bir toplumsal değer niteliğindedir; bireyin toplum içindeki statüsünün göstergesidir. Değerlendirici sıfatlar yanında statü göstergesi olan niteleyici kiplikler olarak şunlar dikkat çeker: “Zengin, geniş, yepyeni, sadece örtünmek için olmayan.”

Kıymetli Madenler Nesnesi

Kıymetli Madenler Örnekçesi

(23) “*Kokulu* çeşmelerde **mermer** banyolar, **gümüş** kafeslerdeki *hanımeli* bitkiler, tavanları yıldızlarla dolu uçsuz bucaksız salonlar, *meleklerin yirmi yaşındaki bir erkek için yapmaları gereken saray* bu değil midir?” (Zola, 2011, s. 19).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Kokulu, hanımeli, meleklerin yirmi yaşındaki bir erkek için yapmaları gereken saray.

(24) “Zemin katta, **altın** ve ipek bir *yuvada* yaşıyordum. Her beş yılda bir üst kata çıktım. Bugün çatı katında oturuyorum. Mezara gitmek için aşağı inmem gerekiyor. Ah! Arkadaşınız Laurence ne kadar *mutlu* ki daha henüz üçüncü katta oturuyor.” (Zola, 2011, s. 31).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Yuva, mutlu.

Yukarıdaki sözcelerin bağlamsal anlamına indiğimizde, yine sosyal konum göstergeleri içinde yer alan *mermer* nesnesi, altın, kristal, gümüş, elmas, bronz, değerli taşlar kahramanın hayallerini süsler. Değerli madenleri niteleyen niteleyici kiplikler genelde olumludur ve sözcelerin verdiği iletiye bakılırsa bu madenlerin varlığı roman kahramanını mutlu etmektedir.

Giysi/Elbise Nesnesi

Giysi/Elbise Örnekçesi

(25) “Kendime yol açmak için, ayağımla paçavraları itekleyerek ilerliyordum ki, tümüyle **mavi ipek** ve kadife düğmelerle *süslenmiş yepyeni ve güzel* bir kadın elbisesi fark ettim.” (Zola, 2011, s. 24).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Süslü, yepyeni, güzel.

(26) Laurence ya kendini yatağa atıyor ya da ağır adımlarla geziniyor. Sanki *ağlayan ipek mavi elbisesi*, mobilyalar arasında kırışarak sürünüyor. Bu *paçavra yağdan sapsarı olmuş, yırtık pırtık, dikişleri atmış, ütülü yerleri bozulmuş* görünüyor. Laurence bu elbiseyi hiç temizleyip onarmadan çürümeye parçalanmaya bırakıyor. Sabahtan bir tek elbisesi bu olduğu için bunu giyiyor ve düğümü çözülmüş saçları, üzerinde sırtını ve boğazını gösteren oldukça açık bir balo elbisesi, bu halde sefil odada gün boyunca dolanıyor. Ve bu elbise, hala yer yer parlayan bu *solgun mavi yumuşak ipek rezil çarpık solmuş kötü* bir paçavradır. Değerli bir kumaşın yırtık parçalarını sefalet içindeki bu zenginliği soğuktan kızaran bu çıplak omuzları görmek anlayamadığım bir *kaygıya neden oluyor* (Zola, 2011, s. 67).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Ağlayan, paçavra, yağdan sapsarı olmuş, yırtık pırtık, dikişleri atmış, ütülü yerleri bozulmuş, solgun, rezil, çarpık, kötü, kaygıya neden olan.

(27) Bu sabah birkaç **eski giysi** sattım. Laurence için bir **elbise** kiralamaya gittim, aynı akşam baloya gideceğimizi kendisine bildirdim. Boynuma atıldı **elbiseyi** aldı ve beni unuttu. Her şeridini ve işleme pulunu inceledi. Süslenmekte sabırsız, *kumaş hışırtılarında kendinden geçerek*, saten bölümlerini omuzlarına attı. Bazen bir *gülümsemeye teşekkür ederek* bana dönüyordu. Daha önce beni bu kadar sevmediğini anladım ve *tüm iyiliğime rağmen*,

saygımdan yapamadığım şeyi, yani kumaş parçalarını neredeyse elinden söküp alacaktım (Zola, 2011, s. 34).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Kumaş hışırtıları arasında kendinden geçerek, gülümsemeye teşekkür ederek, tüm iyiliğime rağmen saygımdan yapamadığım, elinden söküp almak.

(28) (...) iki sevgili birlikte bir öpücükle *Tanrının adaletine* girdiklerinde, hangi *mutlulukla* kendilerini aynı *aydınlıklara*, aynı sonsuzluğa feda ederler! Sadece bakireliklerini birbirlerine verdiler: karşılıklı **beyaz sabahlıklarını** aldılar ve şimdi her ikisinin üzerinde hala *meleklerin kıyafeti* var (Zola, 2011, s. 29).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Tanrının adaleti, mutluluk, aydınlık, meleklerin kıyafeti.

(29) “Bir ağacın dibinde oturup gözlerimle otların içindeki beyaz tenini, **şapkasının** omuzuna düşmüş halini süzüyordum; bu *temiz güzel* elbisesinden *zevk alıyordum*, *namusluca* giydiği ve kendisine *cıvıl cıvıl bir yatılı öğrenci havası veren* bu **elbiseyle** hafif görünüyordu.” (Zola, 2011, s. 94).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Temiz, güzel, zevk almak, namusluca, cıvıl cıvıl, yatılı öğrenci havası veren.

(30) “Enfer Sokağı ile Orleans yoluna girdik. Bütün pencereler mobilyaları gösterircesine açtı. Kapıların eşiğinde *sigara içerek sohbet eden beyaz gömlekli* adamlar vardı.” (Zola, 2011, s. 90).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Pencereleri mobilyaları gösterircesine açık (evlerin kapı eşiğinde), sigara içerek sohbet eden, beyaz.

(31) “Ağaçlıklar sessiz ve ıssız görünüyorlardı, **mavi gömlekli** adamlar, *köylüler*, *oraya buraya gidiyorlardı*; koca bir köpek ağaçların ortasında ciddi bir edayla oturuyordu.” (Zola, 2011, s. 90).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Oraya buraya giden, köylüler, mavi.

(32) O sırada, Laurence güçlkle ayağa kalktı ve bana bakarak kapıya yöneldi. Kapı eşiğinde bir süre dikildi. Bana büyümüş gibi geldi ve ben, bu son saatte, **mavi ipek elbisesinden** parçalar taşıdığımı gördüğümde, kollarına atılmamak için kendimi zor tuttum. Bu **elbiseyi** beğeniyordum, gençliğimin *bir anısı olarak saklamak* için, ondan bir parça yırtmak istedim (Zola, 2011, s. 154).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Beğenmek, anı, saklamak.

Yukarıda sıralanan sözcelerin bağlamsal anlamını inceleyelim. “Giysi” nesnesi sadece sınıfsal farklılıkların ve toplumsal statüdeki değişimin değil, karakterin kimliğinin de gösterenidir. Anlatı boyunca Laurence’ın kişiliği hakkında çok fazla bir şey söylenmezken hatta konuşmalarına çok fazla yer verilmezken, elbiseleri üzerindeki detaylı anlatımlar dikkati çekmektedir. Öyle ki, bir karakter olarak ortaya konulan Laurence değil “mavi saten elbise”dir. Romanda beş (5) ayrı yerde anlatı boyunca giderek bir fetiş haline gelen Laurence’ın omuzlarını açıkta bırakan mavi elbise bir dişilik unsuru olarak ön plana çıkar. Ancak diğer taraftan bir kirlenmişliğin de sembolüdür. İlk defa kahraman, Laurence’ın tek giysisi olan o mavi elbiseyi yerlerde paçavralar arasından alarak duvara asar. Ama tek elbise gün geçtikçe eskir, bakımsızlıktan parçalanır, üzerinde kalan parlak kısımlarıyla artık kahramanın içinde inanılmaz kaygılar doğurmaktadır.

Balo için kiralanan pembe elbise ise başka bir duygunun sembolüdür: Elbiseyi alan Laurence o kadar mutludur ki, yaşadığı hayatın tüm sefaletini unutmuştur. İpek elbisenin hıştırtıları içinde ikinci planda kaldığını, ezildiğini hisseden kahraman, burada da bir giysiyi ve ona duyulan sevgiyi kıskanır, hatta aklından onu deliler gibi parçalamayı dahi geçirir. Giyim kuşamdaki incelikleri o kadar iyi gözlemler, eşyanın insana kattıklarını gözden kaçırmamak için öylesine çaba gösterir ki Zola, ona göre her giysi mutlaka bir mesaj vermelidir: Laurence, Marie’den aldığı ödünç elbiselerle namuslu bir yatılı okul öğrencisi olur. Bakireliklerini tanrının adaleti içinde birbirine veren eşler, meleklerin kıyafeti olarak değerlendirilen beyaz sabahlıklar içindedir. Eyfel Sokağında beyaz gömlekli adamlar geniş pencereler ve büyük bahçe kapıları önünde sohbet ederken mavi gömlekli adamlar lokantada hizmet ederler.

Bugünün iş dünyasındaki “beyaz yakalılar” memur yönetici pozisyonu, “mavi yakalılar” ise bedensel güçle günlük ücret karşılığı çalışanlar ifadesi ile bağdaşan bir manzardır. Bütün bunlar şunu göstermektedir: Giysi türlü ruh hallerine giren bir karakter nesnedir, elbiseler yeni bir hayat ve benlik ideali anlamı taşımaktadır.

Aydınlatma Nesnesi

Aydınlatma Örnekçesi

(33) “Dün evimde *büyük bir ateş* vardı. İki **muma** sahiptim ve yarınları düşünmeden ikisini de yakmıştım. Bir gece çalışmasına hazırlanırken, birden şarkı mırıldandığımın farkına vardım. Çatı katı **sıcak ve aydınlık** olarak hoş görünüyordu.” (Zola, 2011, s. 22).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Büyük, sıcak, aydınlık, şarkı mırıldanmak.

(34) “Bu sabah, eve döndüğümde, **mumların** tamamını yanarak *tükenmiş* buldum, evim uzun zamandır *ölü gibi cansızdı*. Oda *soğuk ve karanlıktı* ne **ateşim** ne de **ışığım** vardı.” (Zola, 2011, s. 27).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Tükenmiş, ölü, cansız, soğuk ve karanlık.

(35) “Dinliyorum, ancak *üzüntü duyabiliyorum*. Tavana asabileceğim **avizelerim** ve döşeme taşlarını *saklamak* için halılarım yok.” (Zola, 2011, s. 14).

Nesneye Nitelik Kazandıran Göstergeler: Üzüntü duymak, saklamak, yok.

Romanda mum, şamdan, lamba, avize gibi aydınlatmaya yarayan nesnelere kullanıldığını görüyoruz. Anlatıda “ışık” eşyanın “ruhu”nu uyandıran ve canlandıran bir öğedir. Mum, şamdan, lamba rüzgârın da etkisiyle titreyen, bunaltan, aydınlığı ve ısıyla neşelendiren, tükendiğinde evi ölü gibi cansız yapan, yani nerdeyse karakterleşen nesne görünümündedirler. Bu canlı nesne roman boyunca sürekli duygu değişimlerinin belirleyicisi olmuştur: *Aydınlık, sıcak ortamlar* kahramanı rahatlatan, huzur veren ortamlarken, diğer yandan *soğuk, yarı aydınlık ortamlar* kahramanı karamsarlığa iten, sıkıntı veren ortamlar olmuştur. Yine *ışık* ile ilgili olarak, bu aydınlatma kaynağının bir sosyal sınıf göstergesi olması da söz konusudur: *Mum, lamba* yoksulluk işareti iken, *şamdan, avize* zenginlik, ihtişam ve güç işareti olarak işlenmektedir.

İşığın varlığı “büyük, sıcak, aydınlık” gibi olumlu niteleyici kipliklerle anlatılırken, hatta ateş ve ışığın varlığında kahraman farkına varmadan şarkı mırıldanmaya başladığında yokluğu “cansız, soğuk, karanlık, ölü, tükenmiş” gibi olumsuz anlam içeren niteleyici kipliklerle anlatılmıştır.

Sonuç

Claude'un İtirafı adlı romanda nesnelere yer ve önemi üzerine yapılan incelemede, nesnelere sadece *doğrudan yarattığı gerçeklik* etkisiyle değil, diğer *dolaylı işlevlerine* de dikkat çekilerek kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu dolaylı işlev çoğunlukla *karakter* (mavi saten elbise) ve *atmosfer yaratma* (pencere, duvar, mum, lamba, ateş, avize, mobilya) şeklindedir. Bir başka açıdan nesnelere kullanım ve değişim değerlerinden daha çok simgesel ve göstergesel (kumaşlar, kıymetli madenler) değerleriyle işlenmişlerdir. Özellikle ev aksesuarları ve giysi detayları verilirken, nesnelere *benlik ve yaratım simgesi* özelliği kazandırılmış, belirli eşyalara ve giysilere sahip roman karakterlerinin belli *kişilik özelliklerine* de sahip olacağı imgesi çizilmiştir. Sahiplerinin başkalarını kontrol etme güçlerini yansıtan nesnelere de *sosyal sınıf simgesi* (perde, giysi, kumaş, değerli madenler) olarak eserde sıkça rastlanan nesnelere ait nesnelere ise yine sosyal

sınıfa ilişkin olarak daha çok *yaşam tarzı* ile ilgili olanlardır. Örneğin, somut olarak balo ile ilgili tüm tamamlayıcı ve dekoratif özellikli nesnelere bir yaşam tarzını anlatır.

Nesneler bazen anlatıcı tarafından tutarlı ve düzenli bir biçimde kişileştirilir ve özel güçlerle beslenir, öyle ki bu nesnelere “nesne-karakter” demek mümkündür. Burada, “kişileştirme” söz sanatından bahsedebiliriz. Bazen de tersi bir kurgu gerçekleştirilir. Bir karakter bir nesneye benzetilir ya da bir nesneyle yer değiştirilir. Burada da “nesneleştirme” söz konusudur. Örneğin, “mavi saten elbise” kullanımı, bir *nesne-karakter* kılığında kahramanın gözünde artık bir fetiş haline gelmiş, kılıktan kılığa girerek anlatı boyunca okurun her sahne kurgusunda yer almayı başarmıştır. Aynı nesne üzerindeki tezat teşkil eden ifadeler, özellikle nesnelere niteleyen sözcükler, olumlu çağrışımlar yapan sözcükle olumsuzluk ifadesi oluşturan sözcüklerin neredeyse peş peşe kullanılması okurun kafasında kurduğu uzama ve uzamı kuşatan eşyaya dikkatini artırmış, eşyanın gerçeklik algısı dışında insan psikolojisi ve toplumsal yaşamla ilgili algısını daha belirgin hale getirmiştir.

Eserde yüzey yapıdaki somut *bağlaşıklık verilerinden* hareketle soyut olan derin yapıya inildiği kolayca görülür. Gösterge bağlamında nesnelere özel bir değer kazandıran sözcüklerde “nesne olgusu” adeta bir canlı varlık gibi bulunduğu ortama ve kahramanın duygu durumuna göre değer kazanmaktadır. Güzelim “mavi saten elbise”yi bir paçavra yapan kahramanın içindeki kadının manevi olarak kirlenmiş halidir. Mum bazen soğuktur üşütür, kimi zaman da canlandırır, neşelendirir. Bir başka dikkat çeken nokta, bütün nesnelere kahramanın etrafında dönmesi ve onunla anlam kazanmasıdır. Nesnelere ile kahraman neredeyse iç içedir, adeta bütünleşmişlerdir; burada “nesne-insan” ilişkisi bakımından bütünleşik bir yapıdan ve onun dilsel kullanımından söz edebiliriz. Hiçbir nesneye başka birinin gözünden bakılamaz. Dolayısıyla nesnelere gösterge bağlamında kazandıran çağrışımlar da özeldir.

Eserde anlatıcının tutum ve değerlendirmelerini ortaya koyan tüm kiplikler özellikle sıfatların kullanımını yoğun bir biçimde anlatıyı desteklemektedir. Niteleyici ya da *niteleme kiplikleri* diye tabir edilen dilsel göstergeler daha çok kişiye özgü öznel değerlendirmeler içerir. Yükleniciden bağımsız olarak toplum genelinde daha genelleştirici ve kapsayıcı özellikte olan nesnelere diye değerlendirebileceğimiz *niteleme kiplikleri* bile bağlam içinde kısmen de olsa öznel anlamları yüklenmektedir. Buradan nesnelere kullanımının yanı sıra nitelendirilmesinde “dilde öznellik” (subjectivity in language) olgusu ve işlevinin ne kadar önemli olduğu sonucuna varılabilir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, üzerinde çalışılan romandaki “nesne kullanımı ve nitelendirilmesi” açısından Zola’nın kendine özgü yoğun ve

etkileyici bir biçimsel söylem geliştirdiğini söylemek mümkündür. Bu özel söylem tarzı da *anlamın etkisi* olgusuna binaen topluma aktarılmak istenen *sosyo-kültürel iletinin* etkinliğini beraberinde getirmektedir.

Tablo 1

Nesnelerle Birlikte Kullanılan Sıfat ve Kiplikler

Nesneler İçin Kullanılan Sıfat Kiplikler							
Nesnel				Öznel			
Renkler		Niteleyiciler		Duygusal		Değerlendirici	
Beyaz	25	Yoksulluk	6	Neşe, neşeli, neşelendiren, şen	13	Yırtık	8
Mavi	18	Solgun	5	Sessiz	5	Temiz	7
Kırmızı, lal rengi	10	Soylu	2	Hüzünlü	3	Yumuşak	5
Sarı	5	Namuslu	2	Üzüntü	2	Gösteriş	5
Siyah, kapkara	4					Hafif	4
Gri	3					Kirli	4
						Işıklı, ışıltılı	3

Nesneyi betimleyen sıfat kiplikler dışında, sınırlı sayıda fiil kiplikler (sevmek, üşümek, hoşlanmak, beğenmek, saklamak, zevk almak, üzüntü duymak; isim cümlelerinde var, yok, değil) tespit edilmiştir. Bir başka önemli sonuç da sözcelerin uzunluğu kısalığı üzerinde olmuştur. Eserde genel olarak sözceler kısa ve açık tutulurken nesne betimlemelerinde 40-42 kelimedenden oluşan sözcelerin varlığı dikkat çekmektedir (Örneğin 5 no'lu sözce).

Zola'nın üslubunda nesne anlatılarının bütün eser boyunca iki önemli özelliği göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki roman kahramanının ruh haline göre nesnenin kazandığı anlam ve şekil ki bu daha çok aynı nesne üzerindeki tezatlardan hareketle ortaya konulmuştur. İkincisi ise nesnenin anlatımında kullanılan değerlendirici sıfatların sayıca ve tekrar açısından sıklığıdır ki bu da bu tarz bir sözcelem de nesnelere okuyucunun gözünde kullanım değeri dışında bir bireysel değer kazandırmaktadır. Çalışmanın sonunda, yazınsal metinde kullanılan

nesnelerin ve onları niteleyen dilsel göstergelerin değeri ve işlevlerinin sözcelemsel bağlama göre ne kadar çeşitli ve zengin olduğu görülmüştür.

Kaynakça

- Aksan, D. (1999). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim (3.cilt)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aşkın Balcı, H. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 191-204.
- Barthes, R. (1986). *Göstergebilim ilkeleri* (M. Rıfat ve S. Rıfat, Çev.). İstanbul: Sözce Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi: 1964).
- Demirci, K. (2017). *Türkoloji için dilbilim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dervişcemaloğlu, B. (2014). *Anlatıbilime giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2005). *Göstergebilime giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2008). *Dile genel bir bakış*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Günay, V.D. (2013). *Söylem çözümlemesi*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Günay, V.D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gürün, H. (2016). Metindilbilimsel yöntem ile çözümlenen Sait Faik'in "Dülger Balığının Ölümü"nde insanın doğaya tahakkümü ve ötekileştirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1841-1882.
- Kansu Yetkiner, N. (2009). *Çeviribilim dilbilim ilişkisi üzerine*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve göstergebilim. *Dil Bilim Araştırmaları Dergisi*, 10(1),93-99.
- Mutluay, R. (1979). *100 Soruda edebiyat bilgileri*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, metindilbilimsel bağdaşıklık ve Haldun Taner'in "Onikiye Bir Var" adlı öyküsünde metindilbilimsel bağdaşıklık görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1),167-182.
- Nesne. (2019) *Türk dil kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. <https://sozluk.gov.tr/>
- Nesne. (t.b.) *Kubbealtı lugatı* içinde. <http://lugatim.com/s/NESNE>
- Pamuk, O. (16.10.2008). Masumiyet Müzesi'nin ilham kaynakları. *Kültür sanat haberleri, Milliyet*. <https://www.milliyet.com.tr/kultur-sanat/masumiyet-muzesi-nin-ilham-kaynaklari-1003212>.
- Rıfat, M. (1998). *XX. Yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sassure, F. (2001). *Genel dilbilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları
(Orijinal çalışma basım tarihi: 1916).

Uçar, A. (2012). *Teselliyi eşyada aramak: Türkçe romanda nesnelere*. (Yayınlanmamış doktora tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yücel, T. (2015). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Yayınları.

Zola, E. (2011). *Claude'un itirafları* (S. Yılmaz, Çev.). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık
(Orijinal çalışma basım tarihi: 1909).